

Fra
Stiftelsen Fritt Ord
Uranienborgveien 2
0258 Oslo

Oslo, 31. januar 2023

Til
Kulturdepartementet
postmottak@kud.dep.no

Deres ref. 22/4619

Høring Ytringsfrihetskommisjonen – NOU 2022/9: "En åpen og opplyst offentlig samtale"

Vi viser til invitasjon til å delta i høringen i brev 29. september 2022, og kommunikasjon med fagdirektør Lars Brustad 16. januar 2023, om utsatt høringsfrist til 31. januar.

Stiftelsen Fritt Ord er en allmennyttig stiftelse som arbeider for å fremme ytringsfrihet, offentlig debatt, kunst og kultur. Stiftelsen bevilger i overkant av 100 millioner kroner i årlig prosjektstøtte, etter søknad, til ca. 1200 prosjekter innenfor våre prioriterte områder. I tillegg kommer stiftelsens egne initiativer, samarbeidsprosjekter og arrangementer. Vi arbeider hovedsakelig i Norge, men selektivt også internasjonalt, overfor nøkkelaktører i ytringsfrihetsfeltet og særlig i Øst- og Sentral-Europa.

Rapporten fra den forrige Ytringsfrihetskommisjonen (1999) har vært en sentral referanse i ytringsfrihetsdebatter i mer enn tyve år. Vårt håp er at den nye NOU-en kan bli et viktig referansepunkt, en premissgiver og et utgangspunkt for konstruktive diskusjoner om feltet de nærmeste årene. Men samfunnsutviklingen på dette området går så raskt at det er nødvendig å oppdatere kunnskapsstatus nesten kontinuerlig – særlig mht. hvordan teknologien påvirker ytringsmulighetene. Utfordringene er mange flere enn i 1999 – for offentligheten er blitt både mer innholdsrik, mer mangfoldig og mer motsetningsfylt på disse to tiårene – på godt og vondt.

Vi håper også at en annen NOU som har høringsfrist i disse dager, NOU 2022/22: "Ditt personvern. Vårt felles ansvar", får mer oppmerksomhet i offentligheten og i flere samfunnsinstitusjoner i tiden som kommer. Teknologiens grensesnitt mot individer og organisasjoner setter personvernet under stadig nytt press, men problemene er underbelyst og fortsatt undervurdert. Skiller mellom det private og det offentlige er en forutsetning for

at ytringsfriheten skal kunne fungere – både til individuell meningsdannelse og som grunnlag for en åpen og opplyst samtale.

Ytringsfrihetskommisjonens NOU er et etterlengtet og svært viktig dokument. Det er den mest sentrale, bredeste og mest systematiske vurdering som er gjort av ytringsfrihetens situasjon i Norge de siste tyve årene. Kommisjonens medlemmer og oppdragsgiver bør prøve å holde ordskiftet omkring rapporten levende også i tiden fremover.

Stiftelsen Fritt Ord har hatt kontakt med kommisjon og sekretariat fra starten av arbeidet, og kommet med råd og tips etter forespørsel. Kommisjonen har hatt flere møter i stiftelsens lokaler. Fritt Ord er særlig glad for at kommisjonen har benyttet seg av hele bredden i den forskningen på ytringsfrihet som stiftelsen har initiert og finansiert siden 2013.

Fritt Ord vil gi noen kommentarer til problemstillinger som det er viktig å arbeide videre med, og også påpeke noen mangler og diskutabile punkter i utredningen.

Et av NOU-ens viktigste generelle poenger er å slå fast at det i overveiende grad står bra til med ytringskulturen i Norge. Det har vært en utbredt oppfatning, særlig de senere årene, at kulturen har utviklet seg i sterkt negativ retning. Det er lett å glemme at vi er i en særdeles privilegert situasjon for en fri og konstruktiv samfunnsdebatt, mht. lovgivningen, pressefriheten, mediepolitikken, det folkelige engasjementet m.m. Svartmaling av ytringsfrihetens følger blir lett et instrument for å begrense den samme friheten.

Kommisjonen får frem at ytringsfriheten har svært gode vilkår i Norge. Landet har en tilfredsstillende rettslig regulering, et liberalt politisk system med stor frihet på alle nivåer i samfunnet, et rikt medielandskap og et aktivt sivilsamfunn. Fritt Ord slutter seg til den generelle beskrivelsen: "Mer straff og flere forbud er ikke løsningen på utfordringene i ytringsrommet. Et sterkt og mangfoldig sivilsamfunn og et fornuftig regulert ytringsrom er fortsatt den beste garantien for en solid reell ytringsfrihet."

Kommisjonen er også problematiserende. På enkelte felter kunne vi ønske oss en tydeligere vektlegging av en del problemer. Det gjelder for eksempel sosiale medias potensielle skadevirkninger for enkeltmennesker og for måten vårt demokratiske samfunn fungerer på i dag og kan utvikle seg fremover.

Fritt Ord er spesielt glad for at Ytringsfrihetskommisjonen på eget initiativ utvidet sitt mandat ved å ta for seg ytringskultur i arbeidslivet, i kapittel 15 i rapporten. Dette temaet var påfallende nok ikke inkludert opprinnelig, men er etter vår erfaring en av de mest markante utfordringene for en åpen og opplyst offentlighet i Norge i dag.

Her følger korte kommentarer til enkelte av kommisjonens påpekninger.

Forskning på ytringsfrihet

Stiftelsen Fritt Ord støtter kommisjonens anbefaling av at det opprettes et fast, offentlig finansiert program for forskning på ytringsfrihet, slik at dette feltet kan følges bredere, dypere og mer systematisk, og videreføre den unike kunnskapsbase som er skapt på dette forskningsfeltet over ti år. Som nevnt i utredningen har Stiftelsen Fritt Ord initiert og finansiert forskning på feltet helt siden 2013. Prosjektet har tittelen "Status for ytringsfriheten i Norge", og forskningen er utført av blant andre Institutt for samfunnsforskning og Fafo – Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning, supplert av miljøer ved Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen.

<http://ytringsfrihet.no/status-for-ytringsfriheten-i-norge>

Forskningen har kartlagt befolkningens og enkeltgruppers erfaringer med og holdninger til ytringsfrihet, og hvor grensene går for hva som kan ytres i norsk offentlighet. Det er foretatt studier av sosiale medier, pressefrihet, ytringsfrihet i det flerkulturelle Norge, kunstnerisk ytringsfrihet, akademisk ytringsfrihet og varsling og ytringskultur i arbeidslivet. Mange enkeltstudier har hatt et særlig fokus på hvor grensene for ytringsfriheten i praksis går i dag, på felt etter felt. Mange av resultatene og rapportene er blitt de mest sentrale kunnskapsbasene og referansepunktene for ordskifter ikke bare i offentligheten, men i flere enkeltsektorer.

Institutt for samfunnsforskning omtaler den helhet og tidslinje som denne forskningen skaper gjennom det siste tiåret, slik: «Vi har bygget opp spørreundersøkelser fra grunnen av som måler forholdet mellom demokratisk deltagelse – ytringskultur, ytringsfrihet og informasjonsfrihet i Norge på et vis som ikke har vært gjort tidligere, hverken hos oss eller i andre land. Dette gir et verktøy som kan måle puls og temperatur på ytringsfrihet og ytringsrom med et historisk referansegrunnlag.»

Ytringsfrihetskommisjonen sier: «Forskningen Fritt Ord har initiert og finansiert de siste årene har gitt verdifulle innsikter over tid.»

Ytringsfrihetsdebatter er blant de prinsipielt viktigste og mest engasjerende i vår tid, og det er stort behov for at offentlige forskningsmidler prioriterer forskning av høy kvalitet på dette området – kontinuerlig og forutsigbart. Derfor er det på overtid at det etableres et permanent, offentlig finansiert forskningsprogram som tar opp i seg både samfunnsfaglige, humanistiske og juridiske temaer. Det er behov for å forske mer på den ytringsfrihetens infrastruktur som biblioteker, medier og academia utgjør. Det trengs også forskning på hvordan ytringsfrihetens nye infrastrukturer, nettoffentlighetene, påvirker realiseringen av ytringsfriheten. I tillegg er det viktig med et mer helhetlig blick på utviklingen i arbeidslivet – ikke bare hvordan retten til varsling utspiller seg i praksis og om nye varslingsregler har bedret situasjonen for varslere og arbeidsmiljøer, men også hvordan ytringskulturen til daglig arter seg på ulike områder og for forskjellige profesjoner i privat og offentlig sektor.

Det er behov for å forske mer på utsatte grupper og minoriteters kår i ytringskulturen, eksempelvis urfolket samene, de nasjonale minoritetene og alle andre minoriteter, og dertil minoriteter innad i minoritetsgruppene. Det er behov for mer kunnskap om det faktiske omfanget av for eksempel netthets og trakassering, og ikke bare det opplevde nivået, som kommisjonen påpeker. Det verserer flere teorier om hva slags ytringer som er egnet til å skape – og motvirke – hat, men få studier, i alle fall i relevante, norske kontekster. Et annet aspekt av ytringsfriheten som er lite studert, er de positive sidene ved ytringsfriheten, og dens virkninger og konsekvenser. Et ensidig fokus på negative virkninger av ytringer vil lett lede til at ytringsfriheten ses mer som et problem enn som den forutsetning den også er for individuell meningsdannelse, sannhetssøken og demokrati.

Vi lenker videre i teksten til de tre forskningsmiljøene som har utført forskning initiert og finansiert av Fritt Ord. Her utdyper de sine egne perspektiver. Her er Institutt for samfunnsforskning høringsuttalelse til NOU 2022/9:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-20229-en-åpen-og-opplyst-offentlig-samtale-horing/id2928888/?uid=c94aba10-c347-4eb3-9873-7e95f9295269>

Ytringsfrihet og ytringskultur i norsk arbeidsliv

Fritt Ord er glad for at Ytringsfrihetskommisjonen løftet dette sentrale temaet inn i sitt arbeid til tross for at det overraskende nok ikke var del av kommisjonens opprinnelige mandat. En rekke problemstillinger som har med ytringskultur i arbeidslivet å gjøre, er blant de mest utbredte og alvorlige vi har i det norske samfunnet i dag. De rettslige reguleringene er langt på vei på plass, det er ikke her problemet ligger – men i kulturen, i organisasjonsmodeller og i ledelseskompetanse. Dette har en rekke negative konsekvenser, både for arbeidsplassene og samfunnet. En sentral nedside for vår felles sannhetssøken, som følger av ukultur og manglende ledelseskompetanse, er tematisert i NOU 2022/2: «Akademisk ytringsfrihet». Fordi sakene angår menneskers arbeidsliv, berører ytringskulturen i arbeidslivet alle som er arbeidstakere og arbeidsgivere, og ytringskårene rundt arbeidsplasser påvirker ikke bare arbeidsmiljø, men resultatene de avgir til samfunn og offentlighet og hvordan kunnskap og ressurser blir forvaltet og brukt.

Dette temaet er stadig underfokusert i debattene, til tross for at begrepet varsling har fått et stort gjennomslag i offentligheten det siste tiåret, til dels på måter som utvanner begrepet (når det som omtales som varslingsaker i realiteten dreier seg om f.eks. rene arbeidsmiljø saker og ledelsesproblemer).

Særlig bekymringsfullt er det at utviklingen ser ut til å gå i feil retning i den knappe tiårsperioden. Forskningsstiftelsen Fafo har gjort studier på ytringskultur i norsk arbeidsliv, delvis på oppdrag fra Fritt Ord. Studiene gir en unik tidslinje: Sanksjonene mot varslere blir hyppigere, og taket for ytringer synes å bli senket. Tallgrunnlaget peker i retning av at

situasjonen er verre i offentlig sektor enn i privat, og det er bekymringsfullt fordi offentlige institusjoner er vårt felles eie – og det dreier seg om nøkkelinstitusjoner som kommuneadministrasjoner, helse- og omsorgssektor, politi og skoleverk. Forskningen har kartlagt arbeidstakeres erfaringer med varsling og ytringskultur, men i siste runde også, for første gang, hvordan arbeidsgivere tenker om og jobber med temaet.

<https://www.faf.no/om-faf/nyheter/ny-rapport-om-ytringsfrihet-og-varsling-fra-et-arbeidsgiverperspektiv>

Det finnes uklarheter i forholdet mellom ytringsfrihet og lojalitetsplikt, det er behov for opplæring av ledere, tillitsvalgte og ansatte i de fleste institusjoner og organisasjoner, og det er behov for å gjennomgå alt som finnes av etiske retningslinjer og veiledere lokalt i kommunene. Mange av disse står klart i strid med både ansattes grunnlovfestede ytringsfrihet og offentlighetens muligheter til innsyn i forvaltningen.

Vi viser for øvrig til Fafo - Institutt for arbeidslivs- og velferdsforsknings høringsvar:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-20229-en-åpen-og-opplyst-offentlig-samtale-horing/id2928888/?uid=30d4f393-04d9-4faf-920f-a5e784da47db>

Kunstnerisk ytringskultur

Dette har vist seg som et av de mest brennbare ytringsområdene de siste tre-fire år. Striden omkring teaterstykket "Ways of Seeing" fra 2018 av, og senere også diskusjonene omkring Sløseriombudsmannen og Sløserikommisjonen, har skapt mye av denne oppmerksomheten.

Disse to hver for seg viktige debattbølgene har satt søkelys på to separate temaer: angrep og trakassering rettet mot kunstnere og kunstnermiljøer på den ene siden, og begrenset ytringskultur innad i kunstnermiljøer selv på den andre siden. Begge fenomener eksisterer, og Ytringsfrihetskommisjonen synes spesielt opptatt av det andre. Det er da også et fenomen som har fått relativt lite oppmerksomhet inntil nylig, og det trengs mer forskning for å kunne diskuteres videre på en opplyst måte: Hva slags ytringskultur finnes egentlig internt i viktige kunstnermiljøer? Svaret vil variere fra felt til felt. I noen kunst- og kulturfelter vil det være grunnlag for å hevde, som kommisjonen gjør, at det finnes «svak uenighetskultur og lav takhøyde for kritisk diskusjon innad».

Kunstnere står uansett i en spesiell posisjon i samfunnet som frittstående aktører med ofte svært usikker finansiering. Både dette og deres frihet til å definere egne prosjekter, som ofte er forut for sin tid og forut for bred forståelse for prosjektene, gjør kunstnere reelt utsatt i offentligheten. Dette temaet må derfor fortsatt vies kritisk oppmerksomhet og forskning, som det er blitt gjort gjennom to undersøkelser i 2014 og 2021 finansiert av Fritt Ord og ledet av professor Tore Slaatta. Konfliktnivået og tonen i det offentlige ordskiftet er ofte ikke særlig "kunstvennlig" i Norge.

Vi viser for øvrig til høringssvaret fra Tore Slaatta:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-20229-en-åpen-og-opplyst-offentlig-samtale-horing/id2928888/?uid=4e86fd40-a646-4313-8204-8393fdbffd82>

Akademisk ytringsfrihet

Dette temaet inngikk som en sentral del av den siste runden med forskning initiert av Fritt Ord og utført av Institutt for samfunnsforskning, med rapportering både i 2021 og 2022:

<https://frittord.no/nb/aktuelt/ny-rapport-om-ytringsfrihet-i-akademia>

<https://frittord.no/nb/aktuelt/hvor-fri-er-kunnskapen-perspektiver-fra-klima-innvandrings-og-kjonnforskningen>

Disse rapportene har hevet og skjerpet debatten om temaet, og Fritt Ord har også opplevd stor interesse for arrangementer om hvordan forskere og kunnskap på enkelte områder blir møtt i offentligheten. Den enkeltgruppe forskere mottar flest ubehagelige kommentarer eller trusler fra, er andre forskere eller kolleger.

Ytringsfriheten i kunnskapsinstitusjonene var påfallende nok ikke del av mandatet for Ytringsfrihetskommisjonen. Heldigvis ble det nedsatt et utvalg med et smalere mandat for å ta for seg dette. Særlig viktig for debatten på feltet det siste året og fremover ble derfor NOU 2022/2 "Akademisk ytringsfrihet", ledet av Anine Kierulf (styremedlem i Fritt Ord).

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/kierulf-utvalet-overleverer-rapporten-sin/id2904473/>

Dette utvalgets rapport har skapt betydelig debatt og setter fortsatt dagsordener.

I et kunnskapssamfunn som Norge hviler en viktig del av den samfunnsmessige tilliten på at det er konsensus om en del grunnleggende fakta. Miljøer som ønsker å undergrave tilliten til forskning, er offensive og godt organisert, særlig i sosiale medier og andre nettoffentligheter. Det blir særdeles viktig fremover hvordan redigerte medier og offentligheten for øvrig forholder seg til denne diskusjonen. Den må også ha en plass i skole, høyere utdanning og organisasjonsliv, fordi spørsmål om hva som er pålitelig kunnskap griper inn i alles tilværelse hele tiden.

Norske medier

Ytringsfrihetskommisjonen kunne med fordel brukt mer plass på det stadig mer diskuterte spørsmålet om hvorvidt konsentrasjonen av medieeierskap i Norge er skadelig for ytringsrommet – eller hvilke følger det har for offentligheten og politikken. Denne diskusjonen løftes ikke av de store mediekonsernene selv – der de tre største nå rår over ca. 3/4 av det norske markedet. Temaet er viktig fordi norske medier står så sterkt i befolkningen.

En stor del av ytringsfriheten i landet utøves i praksis av og gjennom de redigerte mediene, derfor er temaet så viktig. Eierkonsentrasjon – dvs. redusert avsendermangfold, for å bruke Mediemangfoldsutvalgets sentrale begrep, trenger ikke nødvendigvis føre til redusert innholdsmangfold i det enkelte medium eller generelt. Men det er grunn til å anta at det gjør det. I tiår har kritikken av for lite meningsmangfold og for mye konsensus i norske medier stått helt sentralt i journalistikkdebattene. Derfor er det så viktig at det skjer videre forskning på denne tendensen. Medietilsynet virker ikke å ta eierkonsentrasjonens mulige problemer på alvor, så her er videre debatt avhengig av andre kunnskapsproduserende miljøer.

Kommisjonens forslag om at mediene bør vise enda større åpenhet om eierforhold og avtaler om utveksling av innhold mellom medier (stoffutvekslingsavtaler), samt redaksjonell praksis, er også gode, like ens påpekingen av at stabile og forutsigbare rammevilkår for den norske mediepolitikken er én av forutsetningene for videreføring av den samfunnsmessige tilliten.

Et økende problem for norske redaksjoner er innsynsbegrensningene i offentlig forvaltning. Dagens gode regler følges ikke opp i praksis så godt som de burde. Dette skaper blant annet demokratiske utfordringer mht. bruken av offentlige midler, og det mer enn fire tiår etter at meroffentlighetsprinsippet ble nedfelt i lov.

NRKs formelle uavhengighet bør styrkes, slik både Mediemangfoldsutvalget og Ytringsfrihetskommisjonen foreslår, slik at kulturstatsråden, som er mediepolitisk regulatorisk statsråd, ikke er generalforsamling for NRK.

Andre kommentarer

Her vil vi mer understreke enkelte punkter ved Ytringsfrihetskommisjonens rapport, også noen mangler:

Dokumentarfilm og sakprosa

To sentrale felter i ytringsfrihetens infrastruktur er nesten fraværende i NOU-en. Det er dokumentarfilm og sakprosa. Begge felter er inne i en formidabel blomstringstid i Norge, med filmer og bøker av svært høy kvalitet, som har et stort publikum i Norge og tydelig internasjonalt gjennomslag. Stiftelsen Fritt Ord har gleden av å medfinansiere et stort antall dokumentarfilmer og sakprosa-bøker/tidsskrifter hvert år. Vi har derfor god oversikt over utviklingen på feltet, og kan ikke understreke sterkt nok hvor viktige ytringsformer begge er.

Dokumentarfilmen er et grundig og sammensatt format; kunstnerisk eller journalistisk, eventuelt i nyskapende hybridformer, og behandler temaer på en resonnerende, refleksjonsskapende og innsiktsgivende måte som andre medier ikke kan. Et av de siste eksemplene på dette er dokumentarer om uetisk dyrehold i Norge.

På samme vis setter sakprosa i bok- og tidsskriftform stadig flere dagsordener. Den løfter frem underbelyste temaer slik at de ikke kan overses. Ofte er det journalister som kan gå grundigere til verks enn de kan i sine vanlige medieformater. Det beriker og utvider offentlig debatt sterkt. Et av de siste eksemplene på dette er Bjørn Olav Jahrs bøker om Baneheia-saken, der dagsavisjournalistikken kom til kort.

Ytringsfrihet og teknologi

I deler av debatten etter at NOU-en ble lagt frem, blir Ytringsfrihetskommisjonen beskyldt for å være noe for optimistiske mht. virkningene av sosiale medier. Dette er det verdt å diskutere.

Det er ingen tvil om at disse nye offentlighetene har ført til en demokratisk revolusjon når det gjelder folkelig deltagelse og meningsdanning. Men bare ti prosent av befolkningen deltar ennå jevnlig i offentligheten med ytringer om politikk eller samfunnsliv, påpeker kommisjonen. Det er ganske få. For de fleste er og blir sosiale medier en arena for mer private ytringer. Ytringsfrihetskommisjonen legger muligens for liten vekt på hvor underreflektert makt- og klasseperspektivet er i norske ytringsfrihetsdebatter. Etter Black Lives Matter og #metoo har flere fått øynene opp for de sosiale og økonomiske betingelsene for å delta i offentligheten, og de systematiske skjevhetene som rår. Å være oppmerksom på disse kan i beste fall utvide og berike samfunnsdebatten.

De siste års offentlige debatt har ofte gått for langt i å svartmale den generelle ytringsfrihets- og debattsituasjonen i Norge. Det er og blir et lite mindretall av brukere som opplever hat og trakassering. Det er grunn til å være oppmerksom på ikke å ha en for vid definisjon av hva "hat" og "hets" egentlig er, som kommisjonen påpeker. De mest aktive i kommentarfeltene og i de sosiale mediene utgjør bare et fåtall av dem som totalt deltar, og de står bak en svært stor del av hetsen og trakasseringen. Likevel er angrepene svært belastende for dem det gjelder, og mange stemmer som offentligheten kunne trengt, trekker seg ut. Det gjør offentligheten fattigere. Dette temaet må fortsatt tas på alvor og arbeides videre med.

Kommisjonen undervurderer muligens farene ved "den nye følsomheten", det vil si den økte tendensen til at borgere er redde for at de sier eller skriver noe feil, og derfor sensurerer seg selv eller andre. Det gjelder ikke minst unge mennesker som ikke er vant med offentlig meningsytring.

Det er også behov for mer forskning på hvordan ny teknologi påvirker ytringskulturen (særlig hvordan plattformsselskapene påvirker det norske samfunnet), på konsekvensene for personvernet (jf. Personvernkomisjonens nylige NOU 2022/22), og konsekvenser både for den enkeltes ytringsmuligheter og hvordan samfunnsdebattene påvirkes på godt og vondt. Nye reguleringer av den digitale infrastrukturen (ikke selve ytringene) bør vurderes og integreres i de lovende europeiske prosessene (Digital Services Act og Digital Markets Act).

Unge og ytringsfrihet

Det kan knapt overvurderes hvor viktig arbeid med problemstillinger omkring unge og ytringsfrihet blir fremover, og Ytringsfrihetskommisjonen kunne vektlagt dette enda tydeligere. Sammen med Norsk PEN har Stiftelsen Fritt Ord de siste årene gjennomført Ungdommens ytringsfrihetsråd parallelt med kommisjonens arbeid. Det har gitt gode resultater som vil bli ført videre i nye prosjekter. Den årlige Fritt Ord-konkurransen for videregående skole gir oss et inntrykk av en generasjon som svært gjerne vil delta i samfunnsdebatten, men som ofte stoppes av faktorer som oppleves diskriminerende eller truende. Slike tendenser er det nødvendig å følge opp – ikke ved å betone det negative man kan oppleve i offentligheten, men ved å fremheve det privilegium det er å kunne diskutere fritt og påvirke politikere og andre.

Arbeidet som gjøres rundt den nye verdenskonferansen for ytringsfrihet på Lillehammer, Wexfo, og på Utøya, fortjener særlig oppmerksomhet og støtte, fordi de går direkte inn i samtidens mest følsomme temaer, som politisk og religiøs ekstremisme.

Kommisjonens forslag om en Skolesekk for ytringsfrihet etter modell av Den kulturelle skolesekken, er god. Det samme er forslaget om å styrke faktasjekk og kildekritikk som temaer i skolen. Vi vil tilføye at Store norske leksikon med sine opptil 3,4 millioner unike brukere månedlig utgjør en spesielt viktig kvalitetssikret kunnskapsbase, ikke minst for yngre brukere.

Funksjonshemmedes ytringssituasjon

NOU-en fortjener takk for å ha bidratt til å løfte dette temaet, etter at kommisjonens opprinnelige sammensetning fikk kritikk. Dette temaet har lenge fått altfor liten oppmerksomhet, til tross for at personer med nedsatt funksjonsevne samlet sett utgjør vår klart største minoritet. Rapporten «Funksjonshemmedes ytringsfrihet» fra Norges institusjon for menneskerettigheter (2022) løfter frem flere menneskerettslige sider ved denne gruppens manglende ytringsfrihet og -muligheter som staten bør følge opp.

Debatten er blitt større de siste årene, ikke minst takket være enkeltstemmer og sterke forfattere som har preget offentligheten med sine egne erfaringer eller som pårørende (f.eks. Jan Grue, Bjørn Hatterud og Olaug Nilssen). Organisasjonsfeltet er imidlertid fragmentert, så det blir en utfordring for medier og andre aktører å utvikle denne debatten. Også på dette feltet trengs det oppdatert forskning.

Hatytringsbestemmelsen i straffeloven

Et av Ytringsfrihetskommisjonens konkrete forslag er å tydeliggjøre ordlyden i paragraf 185 i straffeloven, den såkalte hatytringsbestemmelsen. Dette er det gode grunner til å gjøre, for paragrafen er krevende å tolke i dag og har utdatert språkbruk. Det er vanskelig å skjønne

hva som faktisk er straffbart. Bestemmelsen er blitt hyppigere brukt de siste årene, med til dels omstridte rettsavgjørelser: Legges terskelen riktig for straffbare ytringer? Har bestemmelsen utviklet seg til å ramme andre typer ytringer enn det som var dens opprinnelige formål? Hvor godt er dette i tilfelle begrunnet?

Det blir svært viktig fremover med kritiske diskusjoner om hvordan rettspraksis utvikler seg, slik at paragrafen virker konstruktivt ved å slå ned på ytringer som krenker utsatte gruppers menneskeverd, men uten å bli en moralbestemmelse som har en nedkjølende effekt på et åpent og mangfoldig ytringsklima.

Stiftelsen Fritt Ord takker for anledningen til å være høringsinstans for NOU 2022/9: "En åpen og opplyst offentlig samtale", og ønsker departementet lykke til videre med Ytringsfrihetskommisjonens rapport.

For Stiftelsen Fritt Ord,

Knut Olav Åmås
direktør